

Datum: 23-05-1998

Pagina: 014

Rubriek:

Auteur: KAPLAN, F.

Biografie: Chardzjijev, Nikolaj Ivanovitsj

Geografie: Rusland; Europa; Oost Europa; Voormalige Sovjet Unie

Een verbroken vriendschap leidde tot de Chardzjijev-affaire/MODERNE SCHATZOEKERS

FELIX KAPLAN; JAN FRED VAN WIJNEN

De affaire-Chardzjijev, een smokkeloperatie van de mooiste verzameling Russische avant-gardekunst die ooit door een particulier bij elkaar is gebracht, wordt steeds sensationeler. Vorig najaar bleek dat de verzameling van Nikolaj Ivanovitsj Chardzjijev na zijn dood was overmeesterd door een paar moderne schatzoekers uit Amsterdam: een notaris, een pensioenadviseur en de Russische toneelregisseur Boris Abarov. Dat was een echte onthulling van de Volkskrant, die had ontdekt dat de vriendenclub al was begonnen met een kleine uitverkoop: acht gouaches van El Lissitzky, een fractie van de hele verzameling, waren voor ongeveer twee miljoen gulden verhandeld.

Toen nam de affaire internationale vormen aan. De Russische staat begon een diplomatiek offensiefje om de collectie terug te krijgen, en legde zo stil mogelijk een verband met teruggave van de collectie-Koenigs aan Nederland. De derde ambassaderaad van de Russische ambassade in Den Haag vertelde Vrij Nederland dat hij een betaalbare advocaat zocht voor een civiele procedure.

Vervolgens vertrokken de oorspronkelijke beheerders naar verre landen - met name de toneelregisseur (Nieuw-Zeeland) en de pensioenadviseur (C"te d'Azur) - nadat ze eerst voor nog eens dertig miljoen gulden uit de nalatenschap van Chardzjijev hadden verkocht.

De verontwaardiging in de Russische pers over de onoplettendheid van de Nederlandse overheid is nu zo groot, dat zelfs een oud interview de kwestie kan opjagen tot nieuwe hoogten. Deze week publiceert het Russische weekblad Itogi een vraaggesprek met Nikolaj Chardzjijev, inmiddels al weer bijna twee jaar na zijn dood in juni 1996. De kunsthistoricus Konstantin Akinsja, auteur van verschillende boeken en artikelen over de roof van Russische kunst, sprak hem in december 1995 in Amsterdam. De verzamelaar was drieënnegentig jaar en ziek, maar volgens de interviewer nog scherp van geest, toen hij vertelde hoe zijn verzameling werd geplunderd door dezelfde Nederlanders die hem zo behulpzaam waren geweest bij de smokkel van zijn eigendom naar Amsterdam.

Een kortere versie van de tekst was al eens eerder afgedrukt, ook toen postuum, in het Amerikaanse tijdschrift ArtNews. Maar in dit stadium zijn nu eenmaal elke punt en komma van belang. Voor het eerst heeft ook de Russische veiligheidsdienst FSB een commentaar willen geven op het onderzoek naar de smokkel. In hetzelfde blad Itogi blijkt het speurwerk zich te concentreren op een 'poging' tot smokkel, wat volgens de schriftgeleerden van de affaire-Chardzjijev betekent dat de geheim agenten op geen enkele manier kunnen bewijzen wie er achter zat en hoe het is gedaan.

Maar de kwestie had vermoedelijk nooit bestaan, als niet twee Russische boezemvrienden in Amsterdam een daverende, onherstelbare ruzie hadden gekregen.

Op het 'congres van de creatieve jeugd', Moskou 1976, raakte Boris Abarov bevriend met Dimitri Shushkalov. Abarov was toneelregisseur met weinig erkenning, en Shushkalov was

een bekend schilder. Dat betekende voor Shushkalov dat hij een groot appartement had, en dat Abarov alle privileges van het officiële Sovjet-kunstenaarschap moest ontberen. De schilder besloot de toneelregisseur vooruit te helpen. Hij gaf hem een ongesigneerd schilderij, waar Abarov zelf zijn handtekening op mocht zetten.

'Ik zie het nog voor me,' zegt Shushkalov lachend. 'Het was een genrestuk: de Held van de Arbeid.'

Het schilderij, nu op naam gesteld van de toneelregisseur, hing op een tentoonstelling in Moskou, en binnen korte tijd was Abarov zowel lid van de kunstenaarsbond, als de eigenaar van een groot atelier in het centrum van Moskou.

Maar de kunstenaar en de toneelregisseur raakten allebei ontevreden over het bestaan in Rusland. Ze verhuisden naar Amsterdam. Abarov regisseerde toneelstukken, Shushkalov exposeerde eigen werk. Maar ook dat viel na verloop van tijd weer tegen, en beide vrienden besloten hun geluk opnieuw te beproeven in Rusland, waar de economie inmiddels was opengesteld voor de markt van vraag en aanbod. Deze keer niet als kunstenaars, maar als nieuwe entrepreneurs. Shushkalov verkocht Hollandse kaas in Moskou, probeerde kredieten te verkopen en Russische staatsolie te leveren aan Russische ondernemingen. Ook Abarov vloog elke week heen en weer tussen Amsterdam en Moskou, op zoek naar de gouden bergen van de perestrojka, en ook hij zocht zijn fortuin in de olie.

Het wordt wat eentonig, maar ook dit avontuur mislukte. Shushkalov ging weer schilderen in Amsterdam, en dacht dat Abarov zich ook weer aan de kunst zou wijden.

Daar begon het conflict tussen de vrienden, dat het begin werd van een reeks onthullingen in de Russische en de Nederlandse pers.

Halverwege het Russische avontuur, toen Shushkalov nog dacht dat hij elk moment een grote slag kon slaan, probeerde hij een Amsterdamse villa te kopen van de pensioenadviseur J. Buse. Bij zijn besprekingen nam hij Abarov mee, omdat Russen, zegt Shushkalov, wel vaker zomaar een vriend meenemen, en omdat Abarov beter Nederlands sprak.

'Maanden later,' zegt de kunstschilder, 'ontdekte ik dat Abarov en Buse elkaar sindsdien heel vaak ontmoetten, zonder dat ik dat wist. Op een avond hoorde ik van vrienden dat ze samen bezig waren om de verzameling van Chardzjijev onder te brengen in een stichting. Abarov was vertrouweling geworden van de oude Chardzjijev, en Buse had verstand van juridische zaken, zoals het oprichten van een stichting. Toen heb ik een afspraak met ze gemaakt om het uit te praten. Ik vond het onaanvaardbaar wat ze deden, en ik vond het ook niet acceptabel dat Abarov, mijn boezemvriend, dit allemaal deed zonder mij er iets over te vertellen.'

Het gesprek tussen de twee Russische vrienden en de pensioenadviseur vond in april 1996 plaats in het Miranda Paviljoen, een restaurant in de Amsterdamse Rivierenbuurt.

'Tijdens die ontmoeting heb ik Abarov gezegd: als je hiermee doorgaat, bel ik vanavond nog met de redactie van Moscow News. Daar had ik namelijk goede contacten. Het werd een beetje luidruchtig, en het was allemaal in het Russisch, dus Buse vroeg steeds aan Abarov: wat zegt-ie, wat zegt-ie, is hij ons aan het bedreigen? En Abarov zei iedere keer: nee hoor. Toen vroeg Buse aan mij: wat wil je toch, wil je geld? Wil je misschien ook in het bestuur van de stichting? Nee, zei ik, ik wil dat jullie ermee ophouden. Ineens stond Abarov op en liep woedend het restaurant uit. Ik heb hem nooit meer gesproken.'

Diezelfde avond belde Shushkalov naar Moscow News. Binnen een week werd de eerste onthulling gepubliceerd over de plundering van de collectie-Chardzjijev.

Info

Boven: Boris Abarov (zittend) Onder: Dimitri Shushkalov

Credits

Copyright © 1998 Weekbladpers Tijdschriften (Ja)